

СОКОЛОВСЬКА Людмила,
спеціаліст вищої категорії,
викладач-методист,
Житомирський агротехнічний
фаховий коледж,
м. Житомир, Україна

ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ ЯК ОСНОВА СУЧАСНОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті досліджується роль європейських цінностей у формуванні змісту й методики громадянської освіти в Україні в умовах реформування суспільства та євроінтеграційних процесів. Проаналізовано основні принципи громадянської компетентності, визначено європейські орієнтири сучасної освіти, охарактеризовано напрями впровадження ціннісних підходів у навчальний процес коледжів. Акцентовано на ролі викладача як провідника демократичних і гуманістичних ідей.

Ключові слова: громадянська освіта, демократія, європейська інтеграція, європейські цінності, компетентності, права людини.

Сучасна Україна переживає період глибоких трансформацій, пов'язаних із реформуванням усіх сфер суспільного життя в контексті європейської інтеграції. Одним із стратегічних напрямів цих змін є оновлення системи освіти, яка має виховувати громадянина, здатного жити й діяти відповідно до принципів демократії, прав людини, толерантності, солідарності та верховенства права. Саме тому громадянська освіта набуває особливої ваги – вона формує знання про державу і суспільство, про ціннісні орієнтири, що зближують Україну з європейською спільнотою.

У межах європейського освітнього простору акцент робиться на ціннісному вихованні, що передбачає засвоєння норм, осмислення особистої

відповідальності за спільне благо. Для України це означає поєднання патріотичного виховання з розумінням європейських стандартів демократії. Метою статті є з'ясування ролі європейських цінностей як основи сучасної громадянської освіти в Україні та визначення шляхів їх інтеграції в освітній процес закладів фахової передвищої освіти.

Європейські цінності – це система моральних і правових орієнтирів, закріплених у таких документах, як Хартія основних прав Європейського Союзу, Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Європейська хартія місцевого самоврядування тощо. Їх сутність зводиться до поваги людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та прав людини.

У національному контексті ці цінності відображені в Конституції України, Концепції нової української школи (2016) та Державному стандарті базової середньої освіти (2020), які передбачають формування в учнів та студентів громадянської компетентності – здатності відповідально реалізовувати свої права і обов'язки, діяти на засадах демократії та правової культури [2, 3, 4].

У цьому сенсі громадянська освіта виступає інструментом ціннісного оновлення суспільства. Вона формує молодь, здатну адаптуватися до європейських норм, активно сприяти реформам, орієнтованим на справедливість, прозорість і солідарність.

Процеси реформування в Україні (децентралізація, антикорупційна політика, судова реформа, цифровізація, розвиток громадянського суспільства) потребують нової якості громадянина – активного, поінформованого, морально стійкого.

Курс «Громадянська освіта», запроваджений у навчальних закладах України, виконує цю місію. Його зміст спрямований на усвідомлення прав і свобод людини; розуміння механізмів демократії та громадської участі; формування навичок критичного мислення й медіаграмотності; виховання толерантності й поваги до культурного різноманіття [5, с. 3].

Європейський вимір громадянської освіти виявляється в змісті та в формах навчання: проєктна діяльність, дебати, тренінги з прав людини, симуляційні ігри («Модель парламенту»), волонтерські ініціативи [7, с. 98]. Такі методи активізують студентів і дають змогу пережити цінності, а не лише засвоїти їх теоретично.

У країнах ЄС громадянська освіта розглядається як безперервний процес, що охоплює всі рівні освіти й не обмежується шкільними рамками. Наприклад, у Фінляндії акцент робиться на розвитку критичного мислення та співучасті в прийнятті рішень; у Німеччині – на відповідальності перед суспільством і громадських ініціативах; у Франції – на осмисленні цінностей Республіки: свобода, рівність, братерство.

Україна поступово інтегрує ці підходи через участь у програмах Erasmus+, Council of Europe Education for Democratic Citizenship, а також завдяки оновленню стандартів педагогічної освіти. Викладач громадянської освіти стає модератором діалогу, наставником і каталізатором змін. Його завдання – допомогти студентам усвідомити себе громадянами України і Європи водночас.

У закладах фахової передвищої освіти громадянська освіта має важливе завдання – поєднати професійну підготовку з формуванням світогляду відповідального громадянина [8, с. 17]. Європейські цінності реалізуються через:

1. Повагу до людської гідності: створення партнерської атмосфери між викладачем і студентом.
2. Свобода і відповідальність: залучення студентів до прийняття рішень у студентському самоврядуванні.
3. Солідарність: участь у волонтерських і соціальних проєктах.
4. Рівність і недискримінація: виховання культури толерантності.
5. Права людини: практичне застосування знань через моделювання життєвих ситуацій.

Європейські цінності становлять ідеологічну та моральну основу

громадянської освіти в Україні. [9, с. 47]. Їх інтеграція в зміст навчальних програм сприяє формуванню нового типу особистості – активного громадянина, патріота, європейця за світоглядом. Громадянська освіта в коледжах покликана навчити молодь знати свої права, мислити в категоріях гідності, свободи, рівності, солідарності та відповідальності. Це – найпотужніший інструмент реформування українського суспільства зсередини, через людину. Викладач громадянської освіти є ключовою постаттю цього процесу: саме від його компетентності, ціннісних орієнтирів і педагогічної культури залежить, якою буде Україна завтра – демократичною, правовою і європейською.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України. Київ: Верховна Рада України, 1996.
2. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Рада Європи, 1950.
3. Хартія основних прав Європейського Союзу (2012/С 326/02). Офіційний журнал ЄС.
4. Постанова Кабінету Міністрів України № 898 від 30.09.2020. Про затвердження Державного стандарту базової середньої освіти.
5. Навчальна програма «Громадянська освіта (інтегрований курс). 10 клас. Рівень стандарту». Затверджена наказом МОН України від 03 серпня 2022 року № 698. Київ: Міністерство освіти і науки України, 2022.
6. Концепція «Нова українська школа». Київ: МОН України, 2016.
7. Клепко С.Ф. Європейський вимір освіти: філософські та культурологічні аспекти. Полтава: АСМІ, 2019.
8. Пометун О.І. Громадянська освіта в сучасній Україні: теорія і практика. Київ: Либідь, 2020.
9. Шліхта Н.В. Європейські цінності в українському освітньому просторі: виклики та перспективи. Освіта і суспільство. 2023. № 2. С. 45 – 52.